

Amsterdam, dinsdag 11 april 2017

Betreft: Position paper t.b.v. Hoorzitting / Rondetafelgesprek curriculumherziening po en vo, t.a.v. burgerschap inclusief mensen- en kinderrechteneducatie, donderdag 13 april

Geachte leden van de Vaste Commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Inleiding

Het Platform Mensenrechteneducatie (PMRE) is verheugd dat de staatssecretaris twee jaar terug het initiatief heeft genomen om het curriculum van het funderend onderwijs goed tegen het licht te houden, met als doel te beoordelen of het huidige onderwijs toekomstbestendig is. Ook vindt het PMRE dat het proces zoals dat in februari 2015 door het Platform Onderwijs2032 is ingezet, onder leiding van de heer Paul Schnabel, een zorgvuldig en gedegen proces is geweest, waarbij ruimte was om *out of the box* te denken. Dit blijkt onder andere uit de vele bijdragen van mensen uit het onderwijsveld, wetenschappers en maatschappelijke organisaties. Het is ook een compliment waard dat het Platform Onderwijs2032 in staat bleek uit zoveel ingezonden stukken, bijeenkomsten en twitterbijdragen een gedeeld beeld te destilleren: meer aandacht voor digitalisering, ontwikkelen van doorlopende leerlijnen, de persoonsvorming van het kind en zijn of haar behoeften en talenten centraal stellen en een prominentere plaats voor burgerschap. Toen bleek dat de beroepsgroep meer tijd nodig had om enerzijds meer draagvlak te creëren en om een stevige rol in de ontwikkeling van het curriculum af te dwingen, heeft de staatssecretaris deze signalen ter harte genomen en een verdiepingfase ingeluid. Wat er afgelopen november 2016 is opgeleverd, is een (zo) breed (mogelijk) gedragen inhoudelijke aanscherping van het Eindadvies. Ook is de rol van docenten goed verankerd in het ontwikkeltraject en door de staatssecretaris zijn toezeggingen gedaan over financiering van de curriculum - herziening. Inmiddels ligt er plan van aanpak, inclusief planning, voor het vervolgtraject. Het PMRE wil in dit paper met name het thema burgerschap inclusief mensen- en kinderrechten belichten.

Aanbeveling PMRE: werk burgerschap uit zoals Platform Onderwijs2032 voorstelt

Laat het traject ten aanzien van burgerschap samenvallen met het traject ten aanzien van de curriculum-herziening voor po en vo, en werk het thema burgerschap verder uit. Inhoudelijk volgens de lijn van het Eindadvies van Platform2032¹, met als kern: de werking en het belang van de democratische rechtsstaat; de betekenis van mensenrechten en kinderrechten voor het dagelijkse (samen)leven; sociale vaardigheden en omgangsvormen en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Procesmatig steunt het PMRE het voorstel zoals beschreven in het Plan van Aanpak, met plaats voor synergie tussen *top down* en *bottom up*.²

Concretisering burgerschap inclusief mensenrechten

De laatste jaren is een flink aantal zaken op het bord van docenten terecht gekomen: pesten, obesitas, signalering kindermishandeling, seksuele diversiteit en radicalisering.³ Allemaal belangrijke maatschappelijke onderwerpen. Allemaal mensenrechten *issues*. Er zou veel beter gewerkt kunnen worden vanuit één gedeelde basis en vanuit universele waarden: de mensenrechten.⁴ Want het plaatsen van afzonderlijke thema's in de brede mensenrechtencontext komt niet alleen de inhoudelijke samenhang ten goede, ook kan er op die manier veel structureler gewerkt worden aan het oefenen van vaardigheden zoals samenwerken en debatteren. Want als het een 'gemeenschappelijke verantwoordelijkheid is om de basiswaarden van de democratische rechtsstaat levend te houden'⁵, is het noodzakelijk dat mensenrechteneducatie breed en integraal wordt toegepast op scholen. Daarbij gaat het om implementatie op vier gebieden:

1. in het (school)curriculum;
2. in relaties op en rondom de school;
3. in de schoolomgeving;
4. en in het schoolbestuur en schoolbeleid⁶.

¹ Eindadvies Platform 2032, pagina 35 en 36.

² Herziening van het curriculum in het primair en voortgezet onderwijs. Plan van aanpak, 10 februari 2017.

³ Beleidsreactie op onderzoek naar ervaringen leraren bij het gesprek in de klas over maatschappelijke thema's, 1 juli 2015.

⁴ Brief *Versterking burgerschapsonderwijs*, 7 februari p.9 en brief *Curriculumherziening in het primair en voortgezet onderwijs*, 22 december 2016, p.7.

⁵ Eindadvies Platform 2032, pagina 35.

⁶ Als het gaat om een schoolbrede benadering, staan vier gebieden centraal:

Verdiepingsfase PMRE: onderzoek naar draagvlak kinder- en mensenrechteneducatie

De verdiepingsfase is door zowel de Brede Regiegroep als de Onderwijscoöperatie goed benut: zoals de Onderwijscoöperatie (OC) schreef: 'het ontwerp van een nieuw curriculum is gebaat bij zorgvuldigheid, betrokkenheid en een breed maatschappelijk draagvlak. We zien deze verdiepingsfase dan ook niet als een exclusief proces voor de beroepsgroep.'⁷ Dat onderschrijft het PMRE en daarom heeft zij zelf ook de maanden van de verdiepingsfase gebruikt om te onderzoeken hoe het met het draagvlak binnen het onderwijs zit aangaande kinder- en mensenrechten. De aangesloten organisaties van het PMRE merkten al langer een toenemende belangstelling vanuit het onderwijs voor kinder- en mensenrechteneducatie sinds de invoering van de burgerschapsopdracht in 2006. En ook het PMRE onderstreept dat leerlingen, ouders en docenten burgerschap graag prominenter en steviger verankerd zien in een herzien curriculum.⁸ Maar een inventarisatie van alle activiteiten, (gast)lessen en projecten van alle PMRE leden was nooit eerder gedaan en leek nu opportuun.

Die interesse vanuit zowel po als vo, bleek nog groter dan de leden te voren hadden gedacht. Ik verwijs hiervoor naar de bijgevoegde *infographic*. Deze belangrijke informatie heeft het PMRE vanzelfsprekend tijdens de verdiepingsfase aangeboden aan de OC. Helaas wilde de OC, in tegenstelling tot wat zij in hun brief van april 2016 schrijven, niet met het PMRE spreken en gaf zij aan slechts docenten te woord te willen staan. Omdat het PMRE de mening van zowel het Platform Onderwijs2032, de OC als de Brede Regiegroep deelt, dat alleen een breed gedragen curriculum, waarin de wisselwerking tussen het ontwikkelen van landelijke kaders en uitvoering in ontwikkelscholen kans van slagen heeft en waarvan docenten (mede)eigenaar zijn, doen wij middels dit position paper ook u de uitkomsten van ons onderzoek, toekomen.

Infographic: groot draagvlak kinder- en mensenrechteneducatie binnen het po en vo

Onze maatschappelijke organisaties produceren additionele lesmaterialen, verzorgen sinds jaar en dag gastlessen en draaien projecten door heel Nederland. Onze educatieve materialen vinden gretig aftrek op po en vo scholen, evenals de vraag naar gastlessen en -docenten. Omdat een groot aantal docenten/scholen geen helder beeld heeft van wat burgerschap zoal zou moeten inhouden en op welke manier dat dan vorm zou kunnen krijgen, vragen docenten ngo's zoals UNICEF Nederland, Movies That Matter, de Anne Frank Stichting en Amnesty International Nederland om concrete les- en project invullingen en gastlessen. Samen bereikten de organisaties van het PMRE in 2015 bijna 700.000 leerlingen in heel Nederland. Dit betekent ook dat een groot aantal leerlingen helaas niet bereikt wordt, immers, er volgen zo'n 2,5 miljoen kinderen onderwijs in ons land. Deze aanzienlijke afname van ons educatieve aanbod bewijst dat het onderwijs vraagt om mensenrechten-educatie, zelfs zonder wettelijke verplichting vanuit het huidige curriculum.

Groot draagvlak kinder –en mensenrechteneducatie maatschappij breed

Het PMRE bestaat louter uit maatschappelijke organisaties, die de stem van honderdduizenden leden, activisten, supporters en donateurs verwoorden. Keer op keer blijkt dat deze mensen vinden dat mensenrechteneducatie niet mag ontbreken in het funderend onderwijs in Nederland. Zij geven niet alleen graag geld aan onderwijsprojecten buiten Nederland, maar steunen (zeker ook financieel) mensenrechteneducatieprogramma's in hun eigen land. Ngo's investeren dus aanzienlijk wat geld in mensenrechteneducatie, dat vaak een belangrijk aspect is van hun missie, terwijl dit in een welvarend land als Nederland door de overheid goed geregeld zou moeten zijn.

Universele waarden

Door globalisering en migratie wordt de samenleving cultureel steeds gevarieerder. Juist in zo'n samenleving met een grote diversiteit aan (religieuze) opvattingen en culturen is het van belang dat burgers de kernwaarden van de democratische rechtsstaat kennen en onderschrijven en merken dat ze aan de samenleving deel kunnen nemen. Voor leerlingen betekent dat dat ze sociale en maatschappelijke competenties opdoen, een moreel kompas ontwikkelen, zich op gemeenschappelijke waarden oriënteren en ontdekken hoe die een rol

A. (school)curriculum (o.a. lesmethodes, projecten, didactiek, extra-curriculaire activiteiten)

B. relaties in en rondom de school (klimaat, o.a. leerling-leerling, ouders, leerling-docent, samenwerkingspartners)

C. schoolomgeving (o.a. fysieke toegankelijkheid schoolgebouw, inrichting gebouw, de wijk)

D. in het schoolbestuur en schoolbeleid (o.a. schoolmanagement, schoolbestuur, accountability, schoolwaarden) Het Platform Mensenrechteneducatie wijst op de positieve resultaten die uit zowel het werken met Child Friendly Schools (UNICEF) als werken met Human Rights Friendly Schools (Amnesty International) voortkomen, bijvoorbeeld dat leerlingen laten zien dat zij (meer) in staat zijn tot kritisch denken en dat als gevolg van inclusief werken het aantal pestincidenten sterk afneemt.

⁷ Brief Onderwijscoöperatie, nr. OC16.02.009, d.d. 22 april 2016, pag. 3.

⁸ Brief *Versterking burgerschapsopdracht*, 7 februari 2017, p.1 en de brief *Curriculumherziening in het primair en voortgezet onderwijs*, 22 december 2016, p.7.

*spelen in de omgang met anderen, ook wanneer die opvattingen over waarden botsen.*⁹ Hiermee is het PMRE het eens, alleen mist het PMRE een preciezer van die 'kernwaarden' en 'gemeenschappelijke waarden'. Recent wordt ook wel gesproken over de 'de waarden van Nederland'.¹⁰ Welke waarden dat zijn is onduidelijk voor de leden van het PMRE. De organisaties van het PMRE zijn gewoon te werken vanuit universele waarden zoals gelijkwaardigheid, vrijheid van meningsuiting en het recht om niet gediscrimineerd te worden. Is dat wat er bedoeld wordt met de 'Nederlandse waarden'?

Burgerschap hand in hand met mensenrechten

Het 'mensch' en het burgerschap zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden als het gaat om het onderhouden en beschermen van de democratische rechtsstaat. Mensenrechten zijn universeel en onvervreemdbaar terwijl burgerschap voorwaardelijk en exclusief is. Daarom is het essentieel dat onderwezen wordt in mensenrechten. Iedereen heeft mensenrechten: altijd en overal. De educatie hierover zou zich bezig moeten houden met het brede spectrum van mensenrechten en fundamentele vrijheden in elk aspect van iemands leven. Zo kunnen kinderen kunnen zich alleen in een veilige omgeving goed ontwikkelen. En zijn naar school gaan, sporten en spelen zijn manieren waarop kinderen groeien, hun talenten ontdekken en deze verder ontwikkelen. Door hun eigen rechten te kennen en hiervoor op te komen, leren kinderen tegelijk de rechten van anderen te respecteren en te verdedigen. Mensenrechten, verdienen een plek in de *spotlights* en dienen niet als decorstuk dat, afhankelijk van de opvoering, af en toe wordt afgestoft.

Een essentieel onderdeel van iemands leven is zijn of haar plek in de maatschappij en de manier waarop iemand actief kan deelnemen aan die maatschappij, of dat nu is als leerling, docent, winkelier, 'nieuwe Nederlander' of als politicus. Burgerschapsonderwijs focust daarom voornamelijk op democratische rechten en plichten en stimuleert daarmee actieve participatie in de samenleving. En ook voor actief burgerschap, gebaseerd op mensenrechten, geldt: jong geleerd is oud gedaan.

Burgerschap en mensenrechteneducatie gaan hand in hand en lenen zich bij uitstek ervoor schoolbreed te worden toegepast, zodat een school daadwerkelijk een oefenplaats is (of nog meer wordt), waarin leerlingen (onder andere) leren om op een democratische manier beslissingen te nemen, conflicten vreedzaam op te lossen, goed geïnformeerd hun mening te uiten en constructief te vergaderen in een leerlingenraad. Het PMRE deelt daarom de opvatting dat goed burgerschap, inclusief kinder- en mensenrechteneducatie, meer is dan alleen kennisoverdracht, maar ook vaardigheden en een actieve, betrokken houding omvat.¹¹

Tot slot

Het zou goed zijn om de komende jaren een toekomstbestendig, uitdagend en breed gedragen curriculum uit te werken. Een herzien curriculum dat niet alleen gecreëerd is door ontwikkelaars, maar waarin leraren en schooldirectie, leerlingen en ouders, gastdocenten en maatschappelijke organisaties meedenken en meedoen. Het Platform Mensenrechteneducatie biedt haar expertise en ervaring hiervoor van harte aan en juicht het toe dat in de werkwijze om tot de 'bouwstenen' te komen ook een plek is ingeruimd voor professionele netwerken en maatschappelijke organisaties.¹²

Met vriendelijke groet namens het Platform Mensenrechteneducatie,

Kirsja Oudshoorn, secretaris Platform Mensenrechteneducatie

+31 20 77 33 568 (Amnesty International, Programma Mensenrechteneducatie)
+31 6 180 480 82

⁹ Eindadvies Platform 2032, pagina 35.

¹⁰ Motie van het lid Straus, 9 maart 2016.

¹¹ Brief *Versterking burgerschapsonderwijs*, 7 februari 2017, p. 8.

¹² Herziening van het curriculum in het primair en voortgezet onderwijs. Plan van aanpak, 10 februari 2017, p. 3 en 4.

